

Koulutustehtäviä hoitavien henkilöiden didaktisten valmiuksien kehittäminen Työterveyslaitoksessa

Launis, Kirsti. 1982. Koulutustehtäviä hoitavien henkilöiden didaktisten valmiuksien kehittäminen Työterveyslaitoksessa. Aikuiskasvatus 2, 2, 54—57. — Artikkelissa tarkastellaan Työterveyslaitoksessa koulutustehtävissä toimivien ns. "asiantuntijakouluttajien" didaktista koulutusta. Asiantuntijakouluttajat ovat eri alojen peruskoulutuksen saaneita tutkijoita, jotka tutkimustehtäviensä ohessa osallistuvat koulutustoimintaan. Didaktiset perusvalmiudet ovat vähäiset. Työterveyslaitoksen koulutuksen kehittämisen erääksi ensisijaiseksi keinoksi on todettu ko. koulutustehtävissä toimivien henkilöiden didaktisten valmiuksien kehittäminen. Lähtökohtana on ollut kognitiivisen oppimisenäkemyksen mukainen opetuksen suunnittelukäsitteistö.

1. Työterveyslaitoksen koulutustoiminnan luonne

Työterveyslaitos on työsuojelun tutkimuslaitos, jonka tehtävänä tutkimustoiminnan lisäksi on alansa koulutus, palvelu, julkaisu ja tiedotus. Koulutustoimintaan arvioidaan laitoksen työajasta käytettävän vuosittain noin 15—20 %, (joka merkitsee noin 50 henkilön täysipäiväistä työtä vuodessa).

Työterveyslaitoksen koulutustoiminta on ammatillista jatko- ja täydennyskoulutusta. Koulutuksen tarkoituksena on luoda työsuojelun erikois- ja luottamushenkilöille ammatillisia valmiuksia sekä pitää näitä valmiuksia yllä. Erikoishenkilöitä ovat mm. työpaikkojen työterveyslääkärit, työterveyshoitajat, lääkintävoimistelijat ja psykologit samoin kuin työsuojeluinsinöörit ja -tekniikot sekä työhygieenikot. Työsuojelun luottamushenkilöistä koulutusta annetaan työsuojelupäälliköille, työsuojeluvaltuutetuille ja -asiamiehille. Lisäksi laitoksen koulutustilaisuuksiin osallistuvat mm. työsuojeluviranomaiset, alan tutkijat ja kouluttajat sekä työmarkkinajärjestöjen työsuojelutoimittajat.

Koulutustoiminta on ensi sijassa kurssimuotoista, jonkin kerran järjestetään myös muuta erikoistumiskoulutusta. Vuosittain laitos järjestää em. kohderyhmille noin 150 koulutustilaisuutta, joiden pituus vaihtelee yhdestä päivästä neljään viikkoon, koulutettavapäiviä

kertyy noin 15 000. Lisäksi järjestetään 5—6 kansainvälistä koulutustilaisuutta joka vuosi.

2. Koulutuksen toteuttaminen

Koulutustehtävissä on vain muutama päätoiminen henkilö, joiden tehtävänä on laitoksen koulutuksen yleinen kehittäminen ja koordinaatio.

Kurssien kehittäjät, suunnittelijat ja vetäjät ovat eri alojen asiantuntijoita. Esim. työhygienian kurssien kehittämisestä, suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat työhygienian asiantuntijat, ergonomiakursseista ko. asiantuntijat jne. Kurssien suunnittelijoina ja vetäjinä toimii laitoksessa vuosittain noin 50 eri henkilöä, opetusta toteuttavia (ns. luennoitsijoita) henkilöitä on noin 150. "Päätoimisesti" nämä henkilöt ovat oman asiantuntemusalueensa tutkimus- ja palvelutehtävissä. Yksittäisen asiantuntijan koulutukseen käyttämä työaika vaihtelee suuresti (10:stä vuosittain vedetystä kurssista 2—4:ään yksittäiseen opetustilanteeseen). Laitoksen koulutustoiminnassa käytetään kouluttajina myös jonkin verran ns. ulkopuolisia asiantuntijoita (työsuojeluviranomaisia, muiden tutkimuslaitosten tutkijoita, työpaikkojen edustajia) mutta n. 85 % kurssien opetuksesta (sekä suunnittelu että toteutus) hoitaa Työterveyslaitoksen oma henkilökunta.

Työterveyslaitoksen asiantuntijat osallistuvat lisäksi luennoitsijoina muiden laitosten ja järjestöjen järjestämään työsuojelukoulutukseen.

3. Koulutustehtävissä toimivien didaktisten valmiuksien kehittämisen lähtökohtia

Edellä mainittu koulutuksen toteuttamisen järjestelmä, jossa opetuksen suunnittelee ko. alan asiantuntija, takaa opetuksen sisällöllisen asiantuntemuksen pysymisen mahdollisimman korkeatasoisena ja painottaa opetuksen sisällön osuutta ja merkitystä. Asiantuntijoiden opetussuunnittelun valmiudet ovat kuitenkin vähäiset. Työterveyslaitoksen koulutuksen kehittämisen kannalta ensisijaisena toimenpiteenä onkin pidetty kouluttajina toimivien asiantuntijoiden didaktisten valmiuksien kehittämistä. Tarkoituksena on antaa kurssien ja opetustilaisuuksien vetäjille valmiudet suunnitella ja toteuttaa omaa opetustaan.

Työterveyslaitoksessa on järjestetty kouluttajakoulutusta jo vuodesta 1970 lähtien. Aluksi kouluttajakoulutus oli lähtökohdiltaan opetusteknologista. Kouluttajakoulutuksen painotus oli ennenkaikkea opettajan ulkonaisessa esiintymisessä, (esiintymisharjoittelua mm. videolaitteiston avulla) sekä erilaisten apuvälineiden ja opetusmenetelmien käytön opastuksessa. Valmistettiin opetuspaketteja ja harjoiteltiin niiden käyttöä.

Tämä ei saanut aikaan koulutuksen kehittymistä eikä pitkän päälle tyydyttänyt kouluttajia.

Vuoden 1978 aikana laitoksen kouluttajakoulutusta alettiin uudistaa. Todettiin, että kouluttajat tarvitsevat sekä didaktisia että koulutussuunnittelullisia valmiuksia. Didaktisten valmiuksien kehittäminen arvioitiin laitoksen koulutuksen kehittämisen kannalta ensisijaiseksi.

4. Didaktisen koulutuksen sisältö

Didaktisen koulutuksen sisällön kehittämisen lähtökohta on ollut **kognitiivinen didaktinen teoria**. Teorian tasolla opetuksen sisältö muodostuu kognitiivisesti suuntautuneen didaktiikan käsitejärjestelmästä, joka käytännön tasolla sovelletaan työelämän aikuiskoulutuksenopetuksen suunnitteluun. Keskeisiä didaktisen suunnittelun käsitteitä ovat tiedollinen ristiriita motivointitekijänä, orientaatioperusta ja opetuksellinen kokonaiskäsitteily.

Opetuksen sisältö muodostaa kokonaisvaltaisen didaktisen ajattelutavan, jossa oleellista on opetuksen ulkoisten, välittömästi havaittavien piirteiden ja sisäisten, oppilaiden ajattelu-

ja tiedostamisprosesseihin liittyvien tekijöiden erottaminen. Opetuksen ensimmäisessä vaiheessa (Didaktiikka I) omaksuttavaa ajattelumallia (orientaatioperustaa) voidaan pelkistetysti kuvata seuraavalla sivulla olevan kaavion avulla.

5. Koulutuksen toteuttaminen

Vuodesta 1978 lähtien Työterveyslaitoksessa on järjestetty viisi kolmen päivän mittaista **Opetuksen suunnittelun perusteet** (Didaktiikka I) kurssia, joihin on osallistunut 83 Työterveyslaitoksen eri alojen asiantuntijaa. Asiantuntijat ovat olleet peruskoulutukseltaan lääkäreitä, työterveyshoitajia, fysiologeja, työhygieenikkoja, insinöörejä ja psykologeja, lähes kaikki akateemisen tutkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka toimivat Työterveyslaitoksessa tutkimus- ja palvelutehtävissä.

Aluksi (1978—79) pyrittiin kouluttamaan niitä, joiden työtehtävistä koulutus muodostaa suuren osan. Tällä hetkellä koulutusta suositellaan kaikille halukkaille koulutustehtäviin osallistuville.

Asiantuntijoille, jotka käyttävät suuren osan työajastaan opetuksen (lähinnä kurssien) suunnitteluun on järjestetty lisäksi kolmen päivän **Opetuksen suunnittelun jatko** (Didaktiikka II) kurssi. Kurssi täydentää ensimmäistä kurssia sekä syventää opetusta didaktisten periaatteiden käytäntöön soveltamisen, ennenkaikkea opetuksen orientoinnin ja oppilastehtävien käytön osalta. Vuodesta 1980 lähtien on järjestetty kaksi tällaista koulutustilaisuutta, joihin on osallistunut kolmekymmentä laitoksen kurssinvetäjää ja opetuksen suunnittelijaa.

Opetuksen suunnittelun perusteet -kurssin käyneille on järjestetty ns. **Palautepäivä**, jossa on esitelty kurssilla opitun soveltamista omaan työhön. Palautepäivän aikana on esitelty sekä kurssien että yksittäisten aihekokonaisuuksien opetussuunnitelmia tai opetussuunnitelmien osia, esim. orientaatioperustoja.

Didaktisen koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta ovat vastanneet tutkija Yrjö Engeström ja erikoissuunnittelija Seppo Peisa.

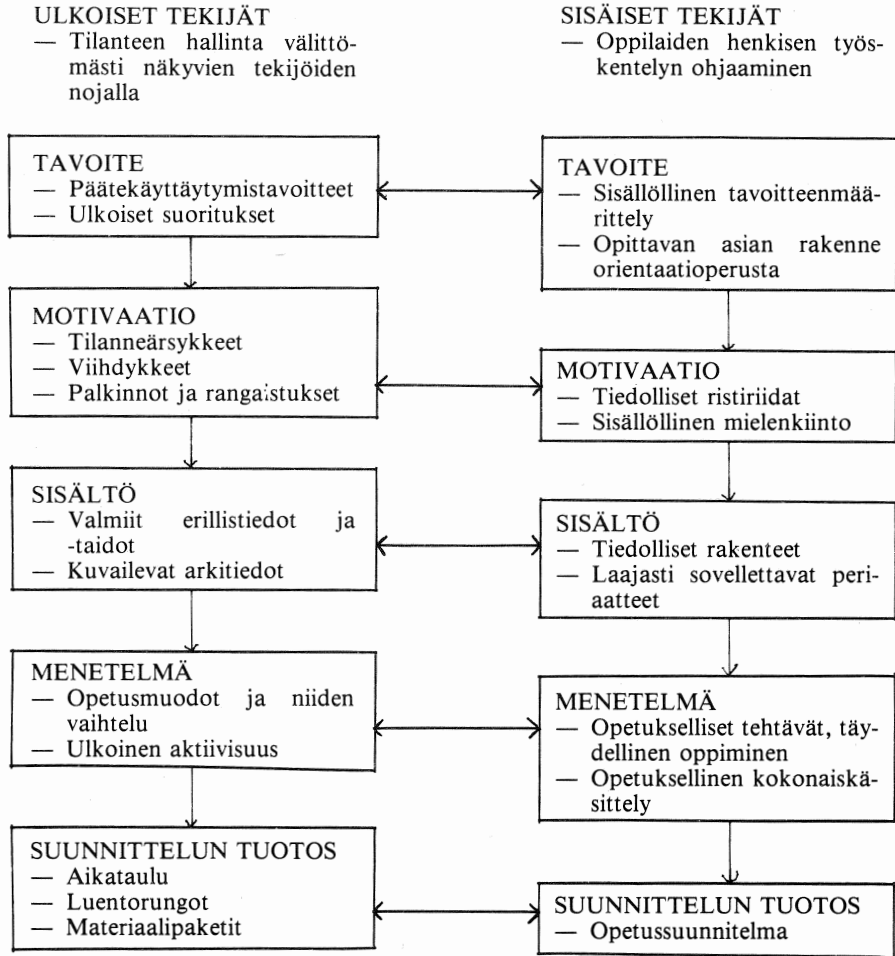
6. Koulutuksesta saadut kokemukset

Asiantuntijakouluttajille järjestetyn didaktisen koulutuksen kokemuksia on kerätty:

- osanottajille noin puoli vuotta kurssin (Didaktiikka I) jälkeen tehdyn kyselyn avulla,
- kurssin käyneille järjestetyn palautepäivän yhteydessä,

Kaavio: Opetuksen suunnittelumalli

O P E T U K S E N

(Lähde: Engeström—Peisa: Opetuksen . . .)

- joidenkin kurssien opetussuunnitelmakäyttelyprojektien yhteydessä,
- kurssikertomuksista (kurssinvetäjä laatii kurssin jälkeen) sekä keskusteluissa koulutustilaisuuksien yhteydessä.

Yleensä kaikki osallistuneet ovat pitäneet koulutusta tarpeellisena ja katsovat voivansa soveltaa oppimaansa omassa koulutustehtävissään. Parhaiten tiedon soveltaminen on onnistunut yksittäisten opetustilanteiden (aihekokonaisuuksien) ja lyhyiden kurssien (1–3 pv)

suunnittelussa ja toteutuksessa. Mm. useita kursseja on koulutuksen jälkeen uudistettu perusteellisesti. Pelkkien kurssiohjelmien sijaan on laadittu opetussuunnitelmia. Näin on tapahtunut varsinkin useita kertoja vuodessa toistuvilla kursseilla.

Pitempien kurssien (3–4 viikkoa) kehittäminen on ollut hitaampaa. Kurssit ovat usein tyypillisiä ns. monitieteisiä ja vaativat useamman alan asiantuntijoiden (esim. insinööri — lääkäri — psykologi) yhteistyötä. Tämä edel-

lyttää myös työjärjestelyjä: kurssien suunnitteluun on varattava asiantuntijoiden työaikaa — sen lisäksi, että he ovat saaneet didaktisen koulutuksen. Opetusteknologisen suunnittelukäytännön muuttaminen hetkessä ei onnistu. Vaikka koulutus aloitettiin jo vuonna 1978, vuoden 1980 noin 80:stä erilaisesta kurssista vain 20:lle oli laadittu orientaatioperustoja. Koulutuksen laajentuminen (yhä useammat koulutettu) on kuitenkin vähitellen luonut kouluttajien keskuuteen yhteisen käsitteistön ja ”suunnittelukielen”, jonka seuraukset alkavat näkyä vasta tämän vuoden (1981) koulutustoiminnassa.

Opiteen soveltamisen ongelmina asiantuntijakouluttajat ovat pitäneet mm.:

- Ns. OTO-kouluttajilla on jatkuvasti ajankäyttöongelmia, oman opetuksen suunnitteluun ei tahdo jäädä riittävästi aikaa.
- Muiden asiantuntijoiden (monitieteisyys) kanssa yhteistyöhön ei ole luotu riittävästi edellytyksiä.
- Osa laitoksen kouluttajista ei ole toistaiseksi osallistunut didaktiseen koulutukseen.
- Kurssit toteutuvat harvoin (kerran vuodessa tai ovat täysin ainutkertaisia) jolloin kehittämissyö on väkisininkin hidasta.
- Didaktinen koulutus on ollut lyhyttä, se kaipaisi tuekseen suunniteltua työnohjausta ja lisäkoulutusta.

7. Kouluttajien valmiuksien kehittämisen jatkosuunnitelmia

Kurssien ja yksittäisten aihekokonaisuuksien vetäjät ovat vain osa laitoksen koulutushenkilöstöä. He ovat kuitenkin juuri niitä, joilla opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen valmiuksia on pidetty ensisijaisena, koska he käytännössä toteuttavat laitoksesta ulospäin suuntautuvaa opetustoimintaa. Heidän didaktisten valmiuksiensa ylläpitämistä ja syventämistä pidetään edelleen tärkeänä.

Työterveyslaitoksessa on myös muita koulutustehtäviä ja niissä toimivia henkilöitä. Näitä ovat koulutuksen johto- ja kehitystehtäviä hoitavat, jonkin aihealueen koulutuskokonaisuuksien suunnittelusta vastaavat sekä koulutukseen muulla tavoin osallistuvat (esim. kurssihoitajat ja AV-suunnittelijat). Koulutuksen kehittämisen kannalta on katsottu välttämättömäksi koko koulutustehtäviä hoitavan henkilökunnan kattavan opetussuunnitelman laadinta. Tästä opetussuunnitelmasta erään keskeisen osan muodostaa edellä kuvattu didaktisten valmiuksien kehittäminen.

Lähteet:

- Engeström Yrjö — Peisa Seppo: Opetuksen suunnittelun perusteet- kurssin opetussuunnitelma, Työterveyslaitos 1980 (moniste)
Opetuksen suunnittelun jatkokurssi, Opetussuunnitelma, Työterveyslaitos 1981 (moniste)